Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2006_Posebna_11.pdf | DOST. 20/04/24 15.29

UDK 811.163.6'34(091)
Marc L. Greenberg
Univerza v Kansasu, ZDA

GLASOVNA PODOBA SLOVENSKEGA JEZIKA SKOZI ČAS

V razpravi avtor prikaže nekaj glasovnih sprememb, ki jih obravnava v svojem delu A Historical Phonology of the Slovene Language (Heidelberg: Universitätsverlag Carl Winter, 2000), v katerem z novimi razlagami osvetljuje zapleten razvoj v zgodnjih fazah oblikovanja slovenskega jezikovnega prostora. Te razlage ponazarjajo prepletenost zemljepisnih, strukturnih, družbenih in spoznavnih dejavnikov pri glasovnih spremembah.

The paper sketches selected changes discussed in Marc L. Greenberg's *A Historical Phonology of the Slovene Language* (Heidelberg: Universitätsverlag Carl Winter, 2000) in which innovative explanations shed new light on the complexity of the developments in the early stages of the emergence of the Slovene speech territory. The explanations demonstrate the interplay of geographical, structural, social, and cognitive factors in sound change.

Ključne besede: slovenski jezik, zgodovinsko glasoslovje, glasovna sprememba, dialektologija, zgodovinska sociolingvistika
Key words: Slovene language, historical phonology, sound change, dialectology, historical sociolinguistics

0 Uvod

0.1 V pričujočem prispevku skušamo podati pregled napredka v zgodovinskem glasoslovju slovenskega jezika, pri čemer se pretežno opiramo na obravnavo v delu Greenberg 2000 (in njegovem slovenskem prevodu iz 2002; na obe deli se bomo v nadaljevanju sklicevali z G). Čeprav ne moremo trditi, da to delo predstavlja celotni razvoj na tem področju iz zadnjega desetletja, pa je vendarle edino monografsko delo na to temo v obravnavanem obdobju. Poleg tega so v monografiji upoštevana vsa dela, pomembna za zgodovinsko glasoslovje slovenskega jezika od začetka moderne slovanske filologije do izida monografije.

0.2 Opazovanje in zasledovanje glasovnih sprememb z namenom sestaviti zgodovinsko podobo slovanskih jezikov že kakšno desetletje ni več aktualno, saj se je razpravljanje v fonoloških krogih usmerilo na teoretična vprašanja, medtem ko se fonetika ukvarja pretežno s sinhronimi vprašanji (za delni pregled prim. Bethin 2000).[1] To je deloma razlog, da ostaja serija Historical Phonology of the Slavic Languages (Universitätsverlag Carl Winter), zasnovana v šestdesetih letih prejšnjega stoletja, nezaključena.[2] Kljub temu pa predstavlja in povzema dosežke praške fonološke šole, pri razvoju katere so imeli slovanski jeziki osrednjo vlogo. Doslej je od najmanj tri-

[1] Nekateri so celo mnenja, da o predzgodovini lahko kompetentno razpravlja arheologija in ne zgodovinsko jezikoslovje; to trditev izpodbijam na drugem mestu (gl. Curta 2002: 201; Greenberg 2005).
[2] Delo na projektu se nadaljuje, kot poroča urednik Paul Wexler, ki pripravlja ruski del serije.

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2006_Posebna_11.pdf | DOST. 20/04/24 15.29

najstih izšlo sedem monografskih opisov, in sicer poljščine (Stieber 1973), slovaščine (Krajčovič 1975), beloruščine (Wexler 1977), ukrajinščine (Shevelov 1979), makedonščine (Koneski 1983), lužiške srbščine (Schaarschmidt 1997) in slovenščine (G). Med njimi so določeni odmiki od tradicionalne strukturalne obravnave. Tako Wexler 1977 vključuje spoznanja kontaktnega jezikoslovja in posebej nasprotje v baltskih in judovskih jezikovnih vplivih na beloruščino. G poudarja po-stangovska naglasoslovna spoznanja, pa tudi sociolingvistične dejavnike. Prihodnje obravnave diahronega glasoslovja posameznih slovanskih jezikov, če bo duh časa sploh še kdaj naklonjen takšnim projektom, bodo gradile na osnovah te serije, izkoristile pa bodo tudi teoretični, analitični in tehnološki napredek v fonologiji in fonetiki, s katerimi se trenutno proučuje zapletena povezanost skladnje, stavčne intonacije, besedotvorja in pragmatike z glasovno strukturo jezikov.

0.3 Kot že omenjeno, G v veliki meri gradi na teoretični osnovi strukturalne fonologije praške šole, veliko pa dolguje tudi pionirskemu delu Ramovša in Riglerja (kar poudarjata tudi oceni Lisac 2003a, 2000b), pa tudi delu drugih raziskovalcev. Zlasti v poglavjih o zgodnjem razvoju slovenščine in kjer razpravlja o toponimiji in hidronimiji, se zlasti opira na spoznanja Bezlaja in njegovih učencev. G presega tradicionalna dela v obravnavi naglasnih vprašanj, pri čemer se naslanja na rezultate moskovske in leidenske naglasoslovne šole, čeprav njihovih pogledov ne sprejema v celoti (gl. npr. Kortlandt 2003, Babik 2005[3]). S teoretičnega stališča pojmuje glasovne spremembe v skladu z modelom Henninga Andersena, po katerem (fonetične) spremembe, ki se razvijajo deduktivno, ustvarjajo pogoje nejasnosti, ki jih govorci razrešujejo z abduktivnimi odločitvami o tem, katera fonemska razmerja so v ozadju (gl. Andersen 1973). Upošteva pa tudi sociolingvistične dejavnike pri spremembah, ki jih je mogoče razložiti na ta način (npr. zaobrnitev spremembe *ž* > *r*, prim. G 20[4] in Greenberg 1999; zaobrnitev oslabitve mediae, G 38 in Greenberg 2001). Medtem ko strukturni dejavniki (deduktivna sprememba ali fonetični zanos, abduktivna sprememba ali fonemska preinterpretacija) potiskajo glasovne spremembe v eni smeri, pa upoštevanje stilne vrednosti s strani govorcev in relativna prestižna vrednost, ki jo pripišejo eni ali drugi možnosti izgovarjave, lahko obrnejo glasovno spremembo v druge smeri, vključno nazaj, tj. zaobrnejo rezultate strukturnih glasovnih sprememb. Na splošno pa se glasovne spremembe pojmujejo kot (pogosto dolgoročni) procesi, ki jih ni vedno mogoče natančno razvrstiti v skladu z zahtevanim formatom knjige. V tem pogledu analiza jezikovne geografije pogosto odkrije pomembne vzorce in medsebojno vplivanje zaporednih plasti sprememb, ki učinkujejo na določeno strukturno točko. Avtor v knjigi tudi zagovarja stališče, da je iluzorno pričakovati neposredno povezavo med prajezikom in njegovo moderno obliko, saj se narečja v daljšem zgodovinskem obdobju preuredijo, izumrejo, preoblikujejo, medsebojno vplivajo; posamezne inovacije

[3] Na drugem mestu nameravam odgovoriti na nekatere predloge iz te in drugih ocen; tokrat mi prostor tega ne dopušča.

[4] V nadaljevanju se G *n* nanaša na številko razdelka v Greenberg 2000 in 2002.

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2006_Posebna_11.pdf | DOST. 20/04/24 15.29

se lahko začnejo, hitro razširijo ali pa tudi ne, včasih pa se njihov vpliv tudi obrne v nasprotno smer. V najboljšem primeru lahko pridemo do širokih posplošitev o diahroniji določenega jezikovnega področja, ki temeljijo na analizi zamotane interakcije in večplastnosti sprememb, pri tem pa se moramo zavedati, da te posplošitve ne morejo zajeti zapletenosti, ki jo jezikovni pojavi izpričujejo.

0.3.1 V skladu z metodologijo in formatom serije Historical Phonology Greenberg 2002 vključuje gradivo iz različnih virov, in sicer iz besedil, toponimije in hidronimije ter narečij. Glede na pomanjkanje neprekinjenega pisnega izročila v srednjem veku in relativno bogato narečno raznolikost se je delo v večji meri naslanjalo na objavljeno in neobjavljeno narečno gradivo, vključno z gradivom, ki ga je avtor zbral z lastnim terenskim delom v Prekmurju, Medžimurju in na Gorenjskem, ter na analizo prostorske širitve inovacij.

0.4 Kratek uvod zariše zapletena vprašanja, kot npr. povezanost slovenskih narečij z drugimi slovanskimi narečji, posebno s »panonsko« slovanščino (G 0.5; za novejše publikacije gl. tudi Richards 2003 in Greenberg 2004), s hrvaščino in drugimi zahodnojužnoslovanskimi narečji (G 0.6), ter z romanskimi, germanskimi in madžarskimi narečji (G 0.7).

0.5 V nadaljevanju z nekaterimi značilnimi primeri ponazarjamo najnovejše premike v našem razumevanju razvoja slovenskega zgodovinskega glasoslovja.

1 Heterogenost ob naselitvi: razmejitev po Savi

1.1.0 Opirajoč se na Bezlajevo trditev, da moramo »[r]ojstvo slovenščine [...] postaviti v dobo slovanske naselitve v Alpah« (1958: 677), delo predpostavlja, da je hipotetični konstrukt praslovenščina nastal kot posledica naselitve na današnjem območju. Kar nekaj dokazov kaže na to, da je bil slovanski jezikovni prostor v današnji Sloveniji in na sosednjem hrvaškem področju že kmalu po naselitvi narečno razčlenjen. V skladu z Andersenovimi ugotovitvami G dokazuje, da je bilo bodoče slovensko ozemlje (podobno kot druga slovanska ponaselitvena ozemlja) poseljeno z govorci različne narečne pripadnosti. Tako imamo npr. delitev na *o-* ‖ *e-* (*o-* se pojavlja ponekod na S in Z) in *-no-* ‖ *-ni-* v nedoločniku Leskienovega II. razreda (*-no-* se pojavlja na SZ in SV); izoglosi datirata v najzgodnejše obdobje slovanske narečne delitve in kažeta na različen izvor pred razselitvijo (Andersen 1996, 1999; G 0.4). V grobem je mogoče reči, da se te razlike zarisujejo tako, da se ena skupina pojavlja severno od Save in druga južno od Save (ta delitev se nadaljuje tudi na današnjem hrvaškem ozemlju) – zemljepisna delitev, ki se kasneje potrjuje še z drugimi izglosami (gl. v nadaljevanju). Severno narečje (v nadaljevanju: Sava-S) se nadaljuje v današnjih koroških, severnoštajerskih in panonskih narečjih, medtem ko se južno narečje (v nadaljevanju: Sava-J) nadaljuje v današnjih primorskih, gorenjskih, dolenjskih, južnoštajerskih narečjih (in kajkavskih južno od Save). Glede na vzorce izoglos, ki se širijo s tega področja, in na osrednji pomen, ki ga je reka imela za do-

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2006_Posebna_11.pdf | DOST. 20/04/24 15.29

seljevanje slovanskega življa z njegovega prvotnega ozemlja onstran Donave, je precej verjetno, da delitev na Sava-S in Sava-J izvira iz dveh različnih narečij, ki sta nastali kot posledica naselitve na nasprotnih bregovih Save. Kasneje so to delitev zabrisali, čeprav ne docela, valovi nadaljnjih sprememb. Zemljevid 2 v G kaže razmejitev teh in drugih izoglos, ki so se pomaknile na obrobje slovenskega ozemlja, tj. vpliv osrednjih gorenjskih in dolenjskih narečjih, katerih prestiž je v naslednjih stoletjih rasel, je areale teh izoglos potiskal na rob in jih krčil.

1.1.1 Primer sistemske trdoživosti delitve Sava-S : Sava-J so odrazi vokalizacije polglasnika, ki je povezana z razlikovanjem med sistemom, v katerem se nasprotje med nizkimi samoglasniki izraža kot zaokrožen : nezaokrožen (Sava-S) in sprednji : zadnji (Sava-J), kjer Sava-J predstavlja novejši sistem (G 19, 24). V sistemu Sava-S, ki je imel praslovanski **a* zaokrožen v času vokalizacije krepkih polglasnikov, so odrazi vokaliziranih dolgih polglasnikov sistematično sovpadli z nizkimi sprednjimi samoglasniki; s katerim so sovpadli, pa je bilo odvisno od tega, kateri nizki sprednji samoglasniki so bili v trenutku sovpada na voljo. Tako je v koroških in panonskih narečjih do sovpada prišlo v trenutku, ko se je **ě*, ki naj bi se do takrat že diftongiral, zvišal, tako da so podaljšani krepki polglasniki lahko sovpadli le z **e* (in kasneje z **ę*); v kajkavščini (Sava-S) je prišlo do sovpada z **ě* pred njegovo diftongizacijo in zvišanjem. Kjer pa zaokroženost **a*-ja ni bila ohranjena, so krepki polglasniki, če so bili dani pogoji za dolžino, sovpadli z **a*. Razvoje, ki jih ponazarjajo tabele 1–5, je treba pojmovati kot vrsto inovacij, ki so se prekrivale, a so se razvijale z različno hitrostjo. Tako npr. diftongizacija in zvišanje **ě*, ki nastopita kasneje v kajkavščini iz sistema Sava-S (predstavljena v tabeli 5), nista poseben razvoj, ampak samo kasnejša pojavitev iste inovacije kot v tabeli 3 (Sava-S) z drugačnim izidom, za kar je bil vzrok v sistemski preureditvi fonetičnih vrednosti, kot ponazarja tabela 4.[5] V tabelah 1 in 2 vidimo arhaični pravokotni lik s štirimi samoglasniki pred prefonologizacijo kolikosti v kakovost: Ī/Ĭ – Ū/Ŭ– Ē/Ĕ – Ā/Ă. V tabeli 2 samoglasniki v oglatih oklepajih zaznamujejo eksplicitne fonetične vrednosti, kjer to postane aktualno za obravnavane spremembe, tako da je **Ē* = [ä] (jat), Sava-S **Ā* = [å], Sava-J **Ā* > [a]. Tabela 3 predstavlja kasnejšo stopnjo, in sicer po sovpadu **Ĭ* in *Ŭ*, ki se tu predstavlja kot [ə] (čeprav je bil na tej stopnji morda napeti [e]). Istočasno se **Ē* pomakne k [eä] kot del prefonologizacije kolikosti v kakovost, s čimer se izognemo sovpadu z **Ĕ* [ä]. Vendar pa (kot ponazarja tabela 4) diftongizacija ne nastopi naenkrat, pač pa se postopoma širi od zahoda proti vzhodu; v tem času so v prakajkavščini refleksi glasov **Ē*, **Ĭ*, **Ŭ* sovpadli v [ä]. Ko je diftongizacija dosegla prakajkavščino, je inovacija vplivala tako na jat kot na polglasnike (tabela 5). V tem pogledu imata panonska slovenščina in kajkavščina vsaj na prvi pogled podobno nasprotje (vključno s fonetičnimi podrobnostmi) *ä-å* v vrsti nizkih samoglasnikov, vendar z različno razvrstitvijo zgodovinskih elementov.

[5] Kajkavski del te razlage se opira na prilagojeno Vermeerovo razlago v njegovi temeljni razpravi iz l. 1983.

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2006_Posebna_11.pdf | DOST. 20/04/24 15.29

Tabela 1. *Praslovansko izhodišče*

*DĬNĬ	*MŬXŬ	*MĚDŬ	*SNĒGŬ	*SĀDŬ

Tabela 2. *Razokrožitev *a (Sava-J).*

Sava-N	*dьnь	*mъxъ	*medъ	*sn[ä]gъ	*s[å]dъ
Sava-S	*dьnь	*mъxъ	*medъ	*sn[ä]gъ	*s[a]dъ

Tabela 3. *Diftongizacija in zvišanje jata I.*

Sava-N (kaj)	*d[ə]nь	*m[ə]xъ	*m[ä]dъ	*sn[eä]gъ	*s[å]dъ
Sava-S	*d[ə]nь	*m[ə]xъ	*medъ	*sn[eä]gъ	*s[a]dъ

Tabela 4. *Sovpad podaljšanih krepkih polglasnikov.*

Sava-N (kaj)	*d[ä]nь	*m[ä]xъ	*m[ä]dъ	*sn[eä]gъ	*s[å]dъ
Sava-N Kaj	*d[ä]nь	*m[ä]xъ	*m[e]dъ	*sn[ä]gъ	*s[å]dъ
Sava-S	*d[a]nь	*m[a]xъ	*medъ	*sn[eä]gъ	*s[a]dъ

Tabela 5. *Diftongizacija in zvišanje jata I (Sava-S kajk.).*

Sava-N Kaj	*d[eä]nь	*m[eä]xъ	*m[e]dъ	*sn[eä]gъ	*s[å]dъ

1.1.2 Umik novega cirkumfleksa (»Ivšićev umik«, G 23; gl. tudi Pronk v tisku) je še en primer obstojnosti razmejitve po Savi (Sava-S || Sava-J). V tem primeru koroška, panonska in kajkavska narečja redno odražajo naglasni umik z notranjih dolgih padajoče naglašenih zlogov, ki so se razvili iz akutiranih (»novi cirkumfleks«, G 22), tipa *zāb*va > zábava. Ta umik je bil izveden le na dolge zloge, kar pomeni, da pravilo ni prizadelo zlogov, ki so bili podvrženi vzglasnemu krajšanju (G 12) in kasneje naglasnemu pomiku (G 21), tj. tip okọ̑, golọ̑b je neprizadet.

2 Združevalne spremembe

2.1 Ena od sprememb, ki so značilne za nastanek slovenščine s funkcijsko zvrstnostjo, izvira iz inovacije, ki je široko razširjena po južnoslovanskem prostoru, tj. prehod *ž* > r (Greenberg 1999, G 20), običajno imenovan rotacizem. Fonetična faza te spremembe je bila verjetno izvedena v 8. stoletju in je znana iz praslovenščine (izpričana v Brižinskih spomenikih) kot tudi po celotnem južnoslovanskem prostoru, vključno z makedonsko-bolgarskimi narečji, saj je izpričana v starih bolgarskih izposojenkah v romunščino. Do spremembe je prišlo le v ponaglasnem položaju in najdosledneje med dvema sredinskima samoglasnikoma. Te fonetične omejitve so skrčile to spremembo na majhno število besed, in sicer na vokativ ed. **bože* > *bore*, **može(tъ)* > *more*, sestavljenke s sedanjikom glagola **gъnati* (**-žene[tъ]* > *-rene*) in oziralno zaimke in prislove na **-ž(e)* > *-r(e)*. Rezultat te spremembe se je prenesel tudi na leksikalno inovacijo morati. Do 14. stoletja so te oblike skoraj popolnoma izginile v vzhodni polovici južnoslovanskega ozemlja, približno vzdolž Jirečkove črte, nadomestile so jih starejše različice na ž. Leksikalno motivirani proces v obratni smeri ni prodrl med

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2006_Posebna_11.pdf | DOST. 20/04/24 15.29

južnoslovanska narečja katoliških govorcev. Iz tega razloga se zdi, da je bil zaobrnjeni proces stilistično pogojen, in sicer z versko pripadnostjo. Verjetno je potekal takole: oblike na *-ž-* s konkurenčnimi različicami na *-r-* so veljale za bolj prestižne v pravoslavnem okolju na osnovi starinske starocerkvenoslovanske izgovarjave oziralnih zaimkov, npr. *iže*, *eže* 'ki (m., sr. ed.)'. Ta proces je prizadel nekatere oblike celo neetimološko, npr. večer > veče, pri čemer je bil končni segment preinterpretiran kot kazalna partikula. Po drugi strani pa so zahodno od Jirečkove črte oblike na *-r-* (< **-že*) pridobile na ugledu in so se strukturno okrepile v sistemu oziralnih zaimkov in prislovov pod vplivom **kъter-*, ki se je tudi preinterpretiral kot zveza zaimenske oblike + oziralne partikule (*-r-*). Sled zgodnejše spremembe je najti v slovenski obliki *nihče* (< **nikъt[ъ]-*že).

2.2 V razpravi, ki sem jo napisal pred izidom, objavljena pa je bila po izidu angleške različice G (Greenberg 2001), trdim, da je pomembna daljnoročna inovacija, značilna za obomočje današnje slovenščine, tudi oslabitev zapornikov **b*, **d*, **g* (G 9, 33) v pripornike *β*, *ð*, *γ*. Slabitev teh glasov je najbrž potekala postopoma: oslabitev **g* > **γ* je zajela mnogo širši slovanski prostor, sledila je oslabitev **b* > *β*, ki jo poznajo tudi češka narečja. Ta inovacija ali serija inovacij se je na večini ozemlja kasneje obrnila v nasprotno smer ali pa je bila nadomeščena zaradi sociolingvističnega pritiska, tako da se je njen obseg skrčil na osrednje- in vzhodnoslovenska narečja, sledi pa je pustila tudi na severu in zahodu. Prvotno pa je zajemala večino slovenskega govornega prostora do današnje meje s Hrvaško, npr. krajevno ime Rogatec (vzhodna Štajerska) je l. 1130 izpričano kot <Roas>, l. 1192 kot <Rohats> in l. 1363 kot <Rohats>. Pobuda za to spremembo je nasprotje napeti : nenapeti pri glasovih, ki se tradicionalno pojmujejo kot nezveneči : zveneči zaporniki. Koroški odraz *q* (grlni zapornik) praslovanskega **k* kaže, da so se govorci osredotočili na goltno napetost /zožitev namesto na prisotnost ali odsotnost zvenečnosti– ali celo na mehkonebno zaporo – kot primarno razločevalno lastnost nasprotja **p*, **t*, **k* : **b*, **d*, **g*. Oslabitev danes najdemo v zahodnih in osrednjih narečjih, ki imajo izpričano spremembo **g* > *γ*, kot tudi v koroških govorih, ki imajo celo vrsto oslabljenih zapornikov, npr. Kneža / Grafenbach *βəčiəwa* (sln. knj. *čebela*), *ðwoqa* (sln. knj. *dlaka*), *γroð* (sln. knj. *grad*). Rokopisno gradivo izpričuje veliko razširjenost oslabitve še v 15. stoletju, npr. Stiški rokop. <zweɬeýdo> (sln. knj. *z besedo*), <woga> (sln. knj. *boga*, rod./tož. ed.). Oslabljene in neoslabljene različice so morale obstajati druga ob drugi, bodisi kot krajevne razlike ali kot slogovne variante, pri čemer so neoslabljene oblike na koncu prevladale, ker so imele višji družbeni ugled. Kot dokaz povratne spremembe je mogoče najti primere toponimov, pri katerih so govorci izgubili občutek za izvor vzglasnega soglasnika (realizira se kot [β] ali [v]) in zamenjava (tj. *povratna* sprememba) je bila v posameznih besedah neetimološka, npr. imena *Benetke* (< **venet-*), *Bodovlje* (< **vǫdol-*).

2.3 Še ena povezovalna glasovna sprememba je pomik ikta, ki se ujema s praslovanskim cirkumfleksom (tip *okọ̑*, *golọ̑b*). Kot sem pokazal v več publikacijah (Greenberg 1992, 1994; G 12, 21), se je ta inovacija razvijala v nekaj etapah, in sicer hierarhično in odvisno od relativne teže začetnega in naslednjega zloga. Strinjam se s

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2006_Posebna_11.pdf | DOST. 20/04/24 15.29

Kortlandtom, da jo je povzročila splošna težnja v zahodnih praslovanskih narečjih po skrajšanju cirkumfleksa (izpričano v češčini in poljščini, gl. Kortlandt 1975: 33), kar je imelo za posledico nadomestno daljšanje naslednjega zloga. Z večjo dolžino tega zloga pa se je povečala možnost, da so naslednje generacije govorcev interpretirale drugi zlog kot naglašen. Zemljepisna podoba te spremembe kaže tipično širitev od središča proti obrobju, medtem ko na obrobju v položajih z več omejitvami pomik ni bil izveden (npr. v rezijanskem narečju na zahodu, v prekmurskem in prleškem narečju na severovzhodu). Inovacija pa v položajih z omejitvami doseže tudi kajkavščino (gl. npr. Vermeer 1979).

3. Zaključek

3.0 Zgornji zaris izbranih sprememb, ki se v mnogočem oddaljuje od tradicionalnih razlag slovenskih glasovnih sprememb, ponazarja dinamiko razvoja slovenskega jezikovnega prostora. Ta se je po naselitvi govorcev raznovrstnih praslovanskih narečij oblikoval postopoma s povezovalnimi spremembami, ki so imele osnovo v širših praslovanskih in južnoslovanskih spremembah. Obravnavane spremembe ponazarjajo potrebo po tem, da gledamo na glasovne spremembe kot na dolgoročni proces, ki ga vzpodbujajo nasprotujoči si dejavniki, med njimi strukturne spremembe, kognitivna preinterpretacija in sociolingvistični pritisk.

Literatura

Henning Andersen, 1973: Abductive and deductive change. *Language* 49. 567–595.

Henning Andersen, 1996: *Reconstructing Prehistorical Dialects: Initial Vowels in Slavic and Baltic*. *Trends in Linguistics. Studies and Monographs* 91. Berlin: Mouton de Gruyter.

Henning Andersen, 1999: The Western South Slavic Contrast Sn. *sah-ni-ti* // SC *sah-nu-ti*. *Slovenski jezik / Slovene Linguistic Studies* 2. 47–62.

Zbigniew Babik, 2005: Na marginesie najnowszej fonologii historycznej języka słoweäskiego. *Rocznik Slawistyczny* LV. 93–136.

Christina Y. Bethin, 2000: *Slavic Phonology in the United States*. SLING2K Workshop Position Paper, http://www.indiana.edu/~slavconf/SLING2K/pospapers/bethin.pdf

France Bezlaj, 1958: Predslovanski ostanki v slovenščini. *Naša sodobnost* 6/2. 673–693.

Florin Curta, 2002: From Kossina to Bromley. *Ethnogenesis in Slavic Archaeology. On Barbarian Identity*. Critical Approaches to Ethnicity in the Early Middle Ages. Studies in the Early Middle Ages v. 4, ur. Andrew Gillett). Turnhout, Belgija: Brepols. 201–218.

Mark J. Elson, 2002: Ocena Greenberg 2000. *Language*, vol. 78/4. Baltimore, MD. 796–797.

Marc L. Greenberg, 1992: Circumflex Advancement in Prekmurje and Beyond. *Journal of the Society for Slovene Studies* 14/1: 69–91.

Marc L. Greenberg, 1994: Archaisms and Innovations in the Dialect of Središče (Southeastern Prlekija, Slovenia). Proceedings of the 9th Biennial Conference on Balkan and South Slavic Linguistics. *Literature and Folklore. Indiana Slavic Studies* 7. 91–102.

Marc L. Greenberg, 1999: Multiple Causation in the Spread and Reversal of a Sound Change: Rhotacism in South Slavic. *Slovenski jezik / Slovene Linguistic Studies*. 63–76.

Marc L. Greenberg, 2000: A Historical Phonology of the Slovene Language. *Historical Phonology of the Slavic Languages* 13. Ur. Paul Wexler. Heidelberg: Universitätsverlag Carl Winter.

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2006_Posebna_11.pdf | DOST. 20/04/24 15.29

Marc L. Greenberg, 2001: 'Rascvet i padenie' lenicii vzryvnyx v slovenskom jazyke. *Voprosy jazykoznanija*. 31–42.

Marc L. Greenberg, 2002: *Zgodovinsko glasoslovje slovenskega jezika*. Maribor: Založba Aristej.

Marc L. Greenberg, 2004: Sifting the Evidence for the Reconstruction of Pannonian Slavic. [Review of] Richards, Ronald O. *The Pannonian Slavic Dialect of the Common Slavic Proto-Language: The View from Old Hungarian. UCLA Indo-European Studies*, vol. 2 [2003], ed. by Vyacheslav V. Ivanov and Brent Vine). *Canadian Slavonic Papers* 46/1–2: 213–220.

Marc L. Greenberg, 2002–03: Common Slavic: Progress or Crisis in its Reconstruction? Notes on Recent Archaeological Challenges to Historical Linguistics. *International Journal of Slavic Linguistics and Poetics*. 44–45, 197–209.

Marko Jesenšek, 2003: Ocena Greenberg 2002. *Slovenski jezik / Slovene Linguistic Studies* 4. 65–69.

Blaže Koneski, 1983: *A Historical Phonology of the Macedonian Language (Historical Phonology of the Slavic Languages* 12. Ur. George Y. Shevelov). Heidelberg: Universitätsverlag Carl Winter.

Frederik Kortlandt, 1975: *Slavic Accentuation*. Lisse: Peter de Ridder Press.

Frederik Kortlandt, 2003: Early Dialectal Diversity in South Slavic II. *Dutch Contributions to the Thirteenth International Congress of Slavists, Ljubljana (SSGL 30). Linguistics*. 215–235. Amsterdam, New York: Rodopi.

Rudolf Krajčovič, 1973: *A Historical Phonology of the Slovak Language. Historical Phonology of the Slavic Languages* 9. Ur. George Y. Shevelov. Heidelberg: Universitätsverlag Carl Winter.

L. V. Kurkina, 2003: Ocena Greenberg 2000. *Voprosy jazykoznanija* 3. 143–149.

Josip Lisac, 2003a: Ocena Greenberg 2000. *Filologija* 41. 189–191.

Josip Lisac, 2003b: Ocena Greenberg 2002. *Kaj* 1–2. 159–161.

Nikolai Mikhailov, 2001: Ocena Greenberg 2000. *Slavica Tergestina* 9. *Studia Slavica* II: 321–325.

Tom Priestly, 2002: Ocena Greenberg 2000. *Diachronica* XVIII/2. 366–370.

Tijmen Pronk [v tisku]: *The Retraction of the Neocircumflex in the Carinthian Dialects of Slovene*.

Ronald O. Richards, 2003: *The Pannonian Slavic Dialect of the Common Slavic Proto-Language: The View from Old Hungarian. UCLA Indo-European Studies* vol. 2. Ur. Vyacheslav V. Ivanov in Brent Vine). Los Angeles: UCLA IES.

Gunter Schaarschmidt, 1997: *A Historical Phonology of the Upper and Lower Sorbian Languages. Historical Phonology of the Slavic Languages* 6. Ur. Paul Wexler. Heidelberg: Universitätsverlag Carl Winter.

George Y. Shevelov, 1979: *A Historical Phonology of the Ukrainian Language. Historical Phonology of the Slavic Languages* 5. Ur. George Y. Shevelov. Heidelberg: Universitätsverlag Carl Winter.

Zdzisław Stieber, 1973: *A Historical Phonology of the Polish Language. Historical Phonology of the Slavic Languages* 5. Ur. George Y. Shevelov). Heidelberg: Universitätsverlag Carl Winter.

Willem Vermeer. 1979: Innovations in the Kajkavian Dialect of Bednja. *Dutch Contributions to the Eighth International Congress of Slavists*. Ur. J. M. Meijer. Lisse: Peter de Ridder Press. 347–381.

Willem Vermeer. 1983: The Rise and Fall of the Kajkavian Vowel System. *Dutch Contributions to the Ninth International Congress of Slavists*. Kiev, September 6–14, 1983, Linguistics. *Studies in Slavic and General Linguistics* 3. Amsterdam: Rodopi. 439–477.

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2006_Posebna_11.pdf | DOST. 20/04/24 15.29

Paul Wexler, 1973: *A Historical Phonology of the Belorussian Language. Historical Phonology of the Slavic Languages* 3. Ur. George Y. Shevelov. Heidelberg: Universitätsverlag Carl Winter.

Summary

The paper sketches selected changes discussed in Marc L. Greenberg's *A Historical Phonology of the Slovene Languages* (Heidelberg: Universitätsverlag Carl Winter, 2000) in which innovative explanations shed new light on the complexity of the developments in the early stages of the emergence of the Slovene speech territory. The sketch of selected changes, which depart in a number of ways from traditional explanations for Slovene sound changes, illustrates the dynamic nature of the development of the Slovene linguistic territory, which, after being settled by heterogeneous Proto-Slavic dialect speakers, emerged gradually by virtue of unifying changes that, in turn, had their roots in broader Proto-Slavic or South Slavic areal changes. The changes discussed illustrate the necessity of viewing sound changes as long-term and driven by competing factors including structural change, cognitive reinterpretation, and sociolinguistic pressure.